

BOLETIN DECENAL

Idearium da Hirmmandade da Pala en Galicia e nas colonias gallegas d'América e Portugal

1917

PREZOS DE SUSCRIZÓN

Na Cruña, ó mes, 40 cts.

Fora, » 50 »

Coste d'un número 10 »

América 2 pts. trimestre

Número 14

Redacción

e administración:

CANTÓN GRANDE, 16

BAIXO

A CRUÑA

30 DE MARZO

BREVIARIO ENXEBRE

(PRA LER PENSANDO)

Na mesma data houbo tres feitos merecentes do noso comentario. Tres feitos dinos de pasar pol-a peneira de enxebriño, pra que tod'o mundo se poida decatarse de aquilo que devén en palla y-aquelo que fica n'ouro de lei.

Poñel-os puntos sobor das ies con ruda sinxeleza e fonda sinceridade, no que ó galleguismo se refire, constituyese nosa misión óuta, pra que a mocedá que ven seipa que terá de cimentare n'un areal de andrómenas o edificio da nova patria redenta.

Dous feitos dos que imos falar, tiveron a Cruña por escenario. Outro, aconteceu en Santiago. Y-os tres gardan relación, xa que nos ofrecen de maneira crara unha mostra do divorcio que escomenza a sentírese entre a xuventude culta e pensadora y-os vellos, ou non tan vellos, pro rutinarios.

Cruñesismo en acción

O día dezaioito do mes que agora fica, xuntáronse pol-a mañán moitos respetabres señores da Cruña, entre eles banqueiros, comerciantes, industriais, etc.—forzas vivas, como se di d'algún tempo á data—c'o ouxeito de nomear un organismo que traballe pol-a prosperidá d'aquela cibdade. Houbo boas intencións merecentes de gabanza e poucos discursos. Y-esto que é un adianto nos nosos costumes non coidamos, con todo, que leve a nada froitífero. (Si houbera en Vigo unha xuntanza así, d'ela sairía o proxeito de construír axiña un tranvía com'o de Sada y-Arteixo.)

Láyanse moitos, cantos pensan, de que a Cruña non vai pra diante e din que percisa saír do estancamento en que vexeta. Láyan-

se de que o comercio y-a industria non atopen aquel desenrolo desexado, que n'outras partes s'acusa. E pra que a Cruña prograse, pra empuxar o progreso cruñés, fixeron a Asambleia refirida.

O intento está ben, como tal intento, pol-o que ten de nobre, mais parécenos que os iniciadores da xuntanza pecaron por desorientación no diagnóstico. O médico que ante a chaga que amosra unha persoa doente, soyo ensamina a chaga dando de man a canto poida ser orixen d'ela por defeitos xeneraes d'o organismo, fracasa adoitto. Pois o mesmo terá, ou moito nos trabucamos, d'acontecerlle ó directorio da nova xuntanza. «Cruñesismo en acción» se lle chama y-o nome algunhas veces fai á cousa.

«Cruñesismo» supón escrusivismo, y-o escrusivismo sempre odioso, conociendo a psicoloxía actual dos pobos da nosa terra, ten de ficar tarde ou cedo, n'unha repercusión d'escrusivismo mais alá de Monelos, Galicia percisa d'expansións cordiaes.

Crér que son «locales» os problemas vivos que fai falla solucionar na Cruña nin en ningún pobo galego, é cousa ausurda. Coma poñel-as áas no chan y-os pes pra riba. Si a Cruña s'abondara a si mesma pra vivire, boo. Mais non abondándose, primeiro que votar a andar sin xeito, percísase facel-os camiños especulativos que determinan a acción, cando a hora da acción é chegada. Y-esos camiños fánnos os pensadores, non os homes soyo homes de negocios. Porque o ideal precursa de cote ó material. Primeiro especulación, xeneradora de pasión; logo acción vertebrada, couxuntada; rexionalizada.

Galleguismo en especulación.

Na mesma noite do dazaioito, dou unha conferencia na Mutua Mercantil Cruñesa, Luis Porteiro Garea. Porteiro non precisa adxetivos, porque sendo home cheo de cultura e de boo senso, ó servicio d'unha verba cristiáña, onde él s'atopa atópase o mérito.

Porteiro fixo un ensámen luminoso dos valores positivos e negativos de Galicia. Partindo do materialismo hestórico de Marx, amostrou que o ideal e sempre cemento do material. Deduxo com'o comercio, a industria, a política, o arte, todo, require si ha ter eficacia fecunda, o senso europeo da cooperación que a nos nos falla.

E logo, cal si respondera ós iniciadores da xuntanza d'aquela mañán, na que o traballo manual non se considerou forza viva, quizais por esquecemento, puxo, con valentía xuvenil, a man na chaga do atrasada Cruña e de tod'a rexión. Este atraso ánfica, dinantes que n'outra cousa, na «enorme incultura financeira galega.»

Porteiro, amostrando conocer a nosa Banca, dixo que ésta ten un pobre criterio de «mostrador adentro». A nosa Banca, pra él, como outras moitas institucións fundamentais, atópase en «barbeito intelectual». Os cartos galegos, por mor d'esa Banca, van dirixidos a empresas estranxeiras lexanas e moitas veces fantástecas. que logo na hora das grandes crisis—cal agora se veu c'a guerra europea—producen incertidumes. Os cartos galegos, porque a nosa Banca soyo se preocupa das suas ganancias do momento, ganancias ó pe do mostrador, que rifan co'as do profesional veciño impidiendo toda solidariedade, van empregarse en láminas de valores do outro Mundo, non sempre de «boa estampa» pro si de mais «prima» e de mais intrés, inda que menos seguro, acontecendo así que ferrocarris de Venezuela, Chile, etcétera, son en parte feitos co'aquelles cartos nosos que logo fallan pra facer os nosos camiños de ferro e as nosas industrias.

E si n'algún sitio poideran ser os primeiros empuxadores do progreso os banqueiros, é en Galicia, país de poucos grandes capitais e de moitos pequenos capitalistas, que soyo asociados por partes restadas sin sacrificio ó cupón de que viven, poderían ser útiles.

A cultura da Banca galega, parece, pois, un dos primeiros problemas a solucionar. Cando haxa esa cultura haberá solidariedade entre todos os banqueiros da nosa terra y o refrán «quén é teu nemigo e o' d'ó teu oficio», non rezará co'eles. Lendo «A Nacionalitat Catalana» de Prat da Riva, vése como a rexionalización económica, o progreso económico, o tran cal cousa forzosamente correlativa, o tranfo do rexionalismo político y artístico.

Porteiro amostra visión d'águia. Os localistas, visións de cobra.

Mais aló da música e dos versos.

Tamén na mesma data houbo un acto galego en Santiago. Tivo por ouxeto honrar a memoria de Chané. A él asistiron o representante do Centro Gallego da Habana—johu ditoso Centro que todos coidan, agás nos, (xa virá o desengano) pano de bagoas económico e fábrica de facer moeda pra suprir o valeiro, por falla de vountade, dos petos dos gallegos de Galicia!—Xosé Fontenla, o fillo do insine autor de «A Foliada», o alcalde da Cruña e outros.

O referido acto consistiu n'unha misa, cantos d'orfeón,—que se nos antoxan os do cisne, porque son os cantos da hora da morte—xantares e brindis.

Até aquí vai ven a cousa. Pero agora surxe o bóo. Nun d'aqueles brindis—o do alcalde da Cruña, si non minten os xornaes, e desexáramos que mintisen—«falouse das festas que s'organizarán pró descubrimento da estatua de Rosalía, pensándose que ant'elas teña feito unha xuntanza de todos os orfeóns galegos, xa que, coma o señor Casás dixo, ó pé do referido moimento ten d'iniciarse na tal data a resurrección do espírito galego.»

¿E posibre? ¿Inda estamos n'estas? ¿Inda coidamos que o despertar de Galicia ha de ser cousa de versos e músicas? ¿Inda vimos crêndo—ou tratando de facer crêr—que o noso rexionalismo lírico-poético, rexionalismo de folk-loors, do que se rín os estranos, pode levarnos a nada práctico?

Decatándonos d'estas cousas, berramos pra dicir que dinantes de pensare en moimentos y en cantos e músicas, hai que esculpir na nosa conciencia individual a estatua da cidadanía; que hai que pechar con dobre chave as tumbas dos poetas galegos; que os versos, poden sere entretenimento pr'ás horas de vagar, como maus ideais que aloumifen a testa dos loitadores, o mesmo que as cantigas, mais non ouxeto e fin de ningunha palinxeñesia. A música domeará ás feras, pro os homes xa non obedecen á música. Que durman, que durman o sono, cheo d'ensonos d'outros tempos, nas vellas vitrinas polvorentas os estandartes e bandeiras dos sinxelos orfeóns. Outras bandeiras y outros estandartes temos que erguer tremantes agora. O millor homenaxe ós poetas y ós músicos, é léllos e conócellos non tomándoos por fenómenos de barraca de feira. ¡Ai si eles

voltaran á vida! Serían os primeiros en pidirnos que fixésemos prosa. Porque o que l'intresa a Galicia non se pode encarear en oitavase réas. Os catro millóns de pesetas que pagamos ó ano pol-o dereito a comer pan, por exemplo, son protagonistas do novo e vello poema que alumeou en verbas frias Rodrigo Sanz, logo de moito estudio, prescindindo de metáforas, y este poema nin outros somellantes non hai forma d'axeitalos a outra música que a da *Marsellesa*—entende o dito—que non cantan os orfeóns nin lembran os que inician homenaxes ante estatuas.

Si queredes perdel o tempo, facede caso do pranto do cocodrilo, que, inda que non existe este reptil na fauna da nosa terra, díxeráse encarnou n'algunas persoas coma animal sagrado, pra devorar c'o engado da redención galega, latiguillo de todos os homenaxes, ós rexionalistas líricos e inocentes.

O millor homenaxe ós mortos, e lembrarnos dos vivos que viven na escravitude porque o centralismo bárbaro que fixo homes ós que organizan festas, votou unha lousa de promo por riba de'eles.

¿Non pidiron esto nosos poetas?

A gran urbe cubizada.

E xa chegamos ó derradeiro. Fai anos dixemos nos «Un xornal de Lugo—O Progreso—que Galicia percibaba unha gran cibdade. Íñoramos s'alguen o dixera dinantes de nos. Logo díxoo Cambó, falando con Fernández Flórez. Repiteuno fai pouco, Xosé Fontenla. E agora no Ateneo de Madrid, díxoo tamén, Eloi L. André.

¡Unha gran urbe en Galicia! Si, axudaría moito ó noso progreso. Ou quizais ó longo nos perxudicase. ¡Quen sabe! Certo é que Basconia e Cataluña teñen esas cibdades-metrópolis. Pro lémbrennos igoalmente de que a Argentina padece moito por escese de caba. Pensemos que as grandes urbes non s'improvisan; que cando surxen é respondendo a unha necesidade natural, por obra d'un automatismo progresivo.

Falando d'esto Porteiro, na súa notabre conferencia da Mutua Mercantil, dicía: «O incomente de non téremos unha gran capital en Galicia, salvaríase perfectamente, habendo boas vías de comunicación, directas, entre as principais poboacións da nosa terra. Hoxe non as hai, e pol o tanto é falar do problemático, falar d'eso. Cando s'alumeen todas as nosas minas e todas as nosas riquezas, ¿quén sabe ond' automáticamente, fora de calquera artificialidade, ergueráse a gran metrópoli?»

A natureza galega, cando a emigración se deteña,—pois as Américas deixarán de sere campo de grandes negocios—c'o seu sistema de caseríos espallados por onde 'queira, co'a súa densidá de poboación, diranos o que sexa preciso. Pois naide pode esquecer que os primeiros problemas galegos son de Xeito rural, agrario-costeiro.

A hora de asistalar unha capitalidade non chegou aínda. ¡Temos tanto que facer dinantes! A Cruña, por exemplo, progresou á soma do elemento oficial centralista. Vigo, sin elemento oficial, en poucos anos dou un pulo progresivo, c'o seu esforzo enxebre somentes, Lugo, por razóns estratéxicas, por razóns xeográficas, coma primeiro mercado pecuario e coma cadaleito de filós mineiros abundantes, e unha esfinxe que

bica o sol d'a esperanza risonha. Ferról, tumbado ós rentes d'unha ría meiga, inda que durme, durme soñando en trocarse n'un gran emporio industrial... ¿Onde afincará a gran urbe cubizada dende pouco?

ANVIPO.

CHORA A TOLEIRONA E LEDA "MARUXIÑA".

Xesús Rodríguez López

Van caendo os bóos. Uns tras outros. Parece mesnamente que nos veu a ver unha mala meiga. Galicia pasa por unha racha tráxica. Primeiro, Núñez González; despois, Chané; logo Pondal, Gastañaduy, e agora Xesús Rodríguez López.

Este noso querido amigo, noso enxebre hirmán fai tempo que sofria unha cativa doenza. Sabíamos que viña ferido de morte. Pro nunca coidamos que a súa fin estivese tan preto.

Rodríguez López, dend'o leito da dôr, escribeunos inda hai pouco unha carta chea d'entusiasmo, revertente de xenerosas loubas pr'a nosa obra. Mandábanos tamén cartos, porque petáballe predicar c'o exemplo. Pensaba—home intelixente, práctico—que non soyo con versos e artigos pódense facer os apostolados.

¡É oxe temos que chorar a súa mortel! ¡Pobre amigo, él que tanto e tan fondonismamente quería á patria galega!

¿Quén íñora a labor literaria de Rodríguez López? ¿Quén non sabe que foi un xornalista notabre, home de ben a toda proba, amigo do progreso de Lugo coma poucos?

Deixa libros en prosa tan curiosos cal «Supersticiones en Galicia» e «Preocupaciones en medicina» y a novela «A cruz do Salgueiro.» Deixa un poema «Cousas das mulleres» que conquiréu moitas xustas gabanzas; deixa un feixe de poesías chistosas, cheas d'enxebrismo, «Paxaseiras» no que figura «O bico» á que lle puxo ás musicas Montes, pra que poidera voar pol-o mundo enteiro, como voou. Deixa, pol-o derradeiro, unha comedia «O Chufón», estrenada en Galicia y-as Américas non fai moito tempo, de mérito grande.

O enterro do insine poeta, resultou unha mostra da dôr que en Lugo produxo a súa morte. O «Orfeón Gallego» cantou preto da cova, onde acougan xa os restos do mestre, un «Liberanos.»

¡Pobre don Xesús! Galicia, menos volvo-reteira que a fermosa «Maruxiña» do teu diálogo, sería coma a «Mariquiña» de Chané e Curros, darache sin que llo pidas por Dios, o bico tenro, o bico de fogo do que a tua lembranza é merecente; bico de nai dôrida, ante o cadabre do fillo nobre.

Lugo perdeu un bóo lugués; nosa patria un gran gallego. A súa dona, un home exemplar. Nosoutros un hirmán.